
In memoriam



Ivo Lentić (1929.–2008.)

Ivanka Reberski

I ove godine, potkraj ljeta, iz naših redova otišao je nepovratno, zauvijek, još jedan autoritet hrvatske povijesti umjetnosti, Ivo Lentić, ugledni povjesničar umjetnosti i konzervator. Mnogima od nas Ivo je bio generacijski suputnik, nekima i mnogo više od toga – i prijatelj i suradnik i savjetnik. Bio je posebna osobnost i malo je bilo onih koji su imali privilegiju uživati njegovo povjerenje ili steći njegovu bliskost. Već se dulje vrijeme ulicama Gornjega grada, gdje je desetljećima prebivao, radio i djelovao, nije susretao njegov upečatljiv lik koji smo po silueti i hodu već izdaleka prepoznavali, niti se na uobičajenim mjestima kuda je redovito zalazio mogla čuti njegova britka riječ. Povukao se zbog bolesti i oporavka, ali se iz svoje tihe izolacije u Odri više nije vratio. Dostojanstveno se i tiho povukao, a mi smo ga tako sve više gubili iz vidokruga. No, kad bi iskrsnulo neko stručno pitanje koje je samo on mogao i znao razriješiti, spremno se odazivao iz tog svog posljednjeg azila. Vrhunski erudit ostao je do kraja profesionalno krajnje odgovoran.

Da, Ivo Lentić pripadao je onoj drugoj poslijeratnoj generaciji povjesničara umjetnosti koji su, nakon diplome, pedesetih i šezdesetih godina, pionirski zaorali u još posve neistražena polja umjetnosti našega prostora. U tom kontekstu valja naglasiti kako se smjelo prihvatio jednog posve neobrađenog segmenta – zlatarstva, umjetnički obrađenih predmeta liturgijske crkvene i ostale uporabne ili ukrasne namjene od zlata, srebra i drugih metala. U tom području umjetnosti ubrzo je postao našim najeminentnijim stručnjakom. Naprosto, bio je najveći znalac, meritorni poznavalac umjetnoobrtne produkcije i fundusa gotovo cjelokupnog zlatarstva, napose crkvenog, ali i muzejskog, pa i onog u privatnim zbirka. Uistinu se moramo zapitati – kad je samo stigao taj golemi inventar sitnog zlatarskog obrta rasutog po riznicama, katedralama, župnim crkvama i kape-lama duž obale i kontinentalne Hrvatske – obraditi i najveći dio te inventirane građe objaviti i prezentirati na brojnim izložbama. A tko zna što je još neobjavljeno, u rukopisu, iza njega ostalo? Sve to ostvario je uz svoj redovni posao

konzervatora, što ga je jednako savjesno obavljao sav svoj radni vijek. No, o tome bi više mogli reći oni koji su taj konzervatorski kruh zajedno s njime dijelili.

Ivo Lentić diplomirao je 1964. godine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1964. do 1973. bio je konzervator u Varaždinu, a od 1973. pa do umirovljenja u Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu. Ono čime se posebno izdvajao među mnogim kolegama, konzervatorima, bila je njegova imanentna posvećenost istraživanju. Time se nedvojbeno potvrdio i visoko afirmirao kao rasni povjesničar umjetnosti koji se osim konzervatorske prakse gotovo strastveno bavio istraživačkim i znanstvenim radom. I najpovršniji osvrt na njegov znanstveni i stručni opus impresionira količinom obrađene i istražene građe, a još više geografskom i stilsko-vremenskom širinom koju je obuhvatio u svojoj znanstvenoj inventarizaciji.

Kako cjelovita bibliografija njegovih radova dosad još nije izrađena, jer mu je, jamačno, do osobne promocije najmanje bilo stalo, u ovoj se prilici prisjećamo njegova djela kako nam se ono svojom važnošću taložilo u pamćenju.

Započeo je s graditeljskom baštinom Varaždina, o čemu je među prvim radovima pisao u »Vijestima muzealaca i konzervatora« davne 1968. godine. No, negdje istodobno, okrenuo se svojoj magistralnoj temi – zlatarstvu. Godine 1969./1970. u »Peristilu« je objavio rad o bečkim zlatarima 18. stoljeća u Osijeku i Aljmašu, 1970. pisao je o radovima habsburškog zlatara Joannesa Heckela početkom 18. stoljeća u Osijeku i Senju, iste godine priredio je izložbu na temu *Kotlovi Varaždina i Čakovca*, a samo godinu poslije obradio je zlatarstvo Slavonije za izložbu *Umjetnost 18. stoljeća u Slavoniji* (Osijek 1971.). Nakon toga slijede *Reliquiae reliquiarum Pavlinske riznice u Lepoglavi* u časopisu »Peristil«, 1971./1972. godine, i tako se odvijalo njegovo duboko istraživačko oranje fundirano na rigoroznim arhivskim istraživanjima, doslovce na cijelom prostoru Hrvatske.

Godine 1973. doktorirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu s temom *Dubrovački zlatari 17. i 18. stoljeća*, što je desetak godina poslije rezultiralo njegovim kapitalnim djelom, knjigom *Dubrovački zlatari 1600–1900*. (1984.). Proučavanjem bečkih i augsburških majstora zlatara, stvorio je solidnu osnovu za atributivno razrješavanje velikog fundusa zlatarskog inventara po crkvama diljem Hrvatske koji je import uvezen iz tih, ali i iz ostalih austrijskih ili talijanskih provenijencija. Svoje radove objavljivao je u časopisima »Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske« (kojemu je bio glavni urednik od 1973. do 1980. g.), nadalje u »Peristilu«, »Radovima IPU«, »Prilozima za povijest umjetnosti Dalmacije«, te brojnim zbornicima i katalozima izložaba.

Od 70-ih godina prošloga stoljeća neprekidno je sudjelovao na znanstvenim projektima Instituta za povijest umjet-

nosti, a od 1991. do 1996. samostalno je vodio znanstveno-istraživački projekt *Zlatarstvo u Hrvatskoj*.

Kao najpozvaniji stručnjak crkvenog zlatarstva bio je nezaobilazni suradnik svih velikih izložbenih projekata crkvene umjetnosti, počam od izložbe *Riznica zagrebačke katedrale*, 1983. g. kojom je u tadašnjem Muzejsko galerijskom centru započelo razotkrivanje i vrednovanje skrivenog blaga naše bogate sakralne baštine. Redale su se reprezentativne retrospektive kojima je Ivo Lentić dao veliki obol: *Zlatno doba Dubrovnika*, 1987. g.; *Kultura pavlina u Hrvatskoj*, 1989. g.; *Isusovačka baština u Hrvata*, 1992. g.; *Od svagdana do blagdana*, 1993. g.; *Sveti trag – 900 godina Zagrebačke nadbiskupije*, 1994. g.; *Mir i dobro. Umjetničko i kulturno nasljeđe Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda*, 2000. godine.

Podjednako je tako bez njega bilo nezamislivo ostvarenje pojedinih edicija Umjetničke topografije Hrvatske, izdavačkog projekta Instituta za povijest umjetnosti. Njegovi dragocjeni prilozi sastavne su dionice umjetničke topografije: Križevaca, Ludbrega i Ludbreške Podravine i posljednje, tek izišle iz tiska i najopsežnije – *Umjetničke topografije Krapinsko-zagorske županije*, koja je ujedno i njegov posljednji objavljeni znanstveni doprinos hrvatskoj umjetnosti.

Pa i ovaj sumarni i nepotpuni presjek stručnog i znanstvenog rada i djelovanja Ive Lentića uvjerljivo govori – što je struka povijesti umjetnosti njime dobila, a što je naša kulturna sredina njegovom smrću izgubila. Na svemu mu velika hvala!



Olga Maruševski (1922.–2008.)

Irena Kraševac

Odlaskom Olge Maruševski u kasnu jesen 2008. utrnuo je jedan specifičan svijet i svjetonazor širokih europskih obzora, erudiran i kultiviran na ponajboljim zasadama humanističke naobrazbe i odgoja. Rođena 17. rujna 1922. u uglednoj obitelji Thanhoffer, baštinila je tipičnu srednjoeuropsku kulturu u kojoj su se vrlo živopisno i poticajno miješale nacionalnosti i jezici već na kućnom pragu. Odrastala je između Zagreba, Budimpešte i Osijeka, rodne Popovače s očeve i Pakraca, sa strane majčine obitelji. Nakon mature u zagrebačkom gornjogradskom liceju, prema očevoj je želji upisala pravo, koje je ubrzo napustila prepoznajući se u sferi likovnih umjetnosti. Svoj kreativni dar povremeno je iskazivala radeći kao kostimografkinja za »Jadran-film« 50-ih i 60-ih, ali potpunu profesionalnu posvećenost realizirala je studijem povijesti umjetnosti i kulture na zagrebačkom Filozofskom fakultetu. Svoj aktivan radni vijek Olga Maruševski bila je zaposlena u Leksikografskom zavodu, gdje je surađivala na brojnim edicijama *Likovne enciklopedije i Hrvatskog biografskog leksikona*. Leksikografski rad svojom je preciznošću, te strpljivim istraživačkim i sakupljačkim marom odredio njezinu životnu vokaciju znanstvenice. Magistrirala je 1965. s temom *Društvo hrvatskih umjetnika 1897.–1903.* koja joj je otvorila nepresušno vrelo tema s područja naše umjetničke baštine 19. stoljeća, koje joj je postalo temeljnom zaokupljenošću. Kroz historijat Društva umjetnosti usporedno je upoznavala i spoznavala djelo

i djelovanje Ise Kršnjavoga, istraživanje koje je rezultiralo doktorskom disertacijom, *Iso Kršnjavi kao graditelj. Izgradnja i obnova obrazovnih, kulturnih i umjetničkih objekata u Hrvatskoj*, 1985. godine. Riječ je o cjelovitom pregledu planski provedene politike velikog inicijatora i mentora, koja je rezultirala stvaranjem temeljnih institucija našeg utemeljiteljnog doba, koje su odreda spomenička baština i na kojima do danas počiva hrvatsko školstvo i likovna kultura. Fascinacija osobnošću Ise Kršnjavoga i njegovim radom rezultirala je objavljivanjem brojnih tekstova u kojima nam je približila i pojasnila njegove postupke i zasluge, interpretirajući ga u kontekstu njegova vremena. Jedina je temeljito radila na arhivu Kršnjavi, i to na pozamašnom fondu u Akademijinu arhivu za likovne umjetnosti i Hrvatskom državnom arhivu, a njezini se izvori danas izdašno iskorištavaju i citiraju.

Prva je istraživala i pisala o počecima našeg umjetničkog, stručnog i specijaliziranog školstva, te je iz toga područja objavila temeljne radove (*Izidor Kršnjavi i »dnevnik« nje-gove borbe za profesuru*, 1981. g.; *Tomislav Krizman za naš umjetnički obrt*, 1982. g.; *Školski forum Ise Kršnjavoga*, 1992. g.; *Kršnjavi i umjetnički obrt*, 1993.; *Prosvjetni program Ise Kršnjavoga*, 1995. g.; *Viša škola za umjetnost i umjetni obrt – medij vremena*, 1999.–2000. g., nadopunjeno u katalogu izložbe u povodu stote obljetnice Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu, 2008. g.).

U nizu studija i knjiga obradila je ključna poglavlja hrvatske umjetnosti i kulture 19. stoljeća te se afirmirala kao jedan među najpouzdanijim tumačima toga razdoblja. Među prvima je valorizirala neostilsku sakralnu arhitekturu i crkvenu opremu, uključivši je ravnopravno u velike izložbene projekte (*Isusovačka baština u Hrvata*, 1993. g.; *Sveti trag – 900 godina zagrebačke nadbiskupije*, 1994. g., *Mir i dobro: umjetničko i kulturno nasljeđe Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda*, 1999. g.) te niz članaka o Bolléovim i Vancašovim crkvama. Obnovu Zagrebačke katedrale u 19. stoljeću temeljito je obradila u članku *Katedrala u vremenu i prostoru*, objavljenom u »Peristilu« 1987. g., kao i probleme regulacije Kaptola i rušenja Bakačeve kule koji su potom uslijedili. Olga Maruševski jedna je od najpredanijih istraživača Zagreba, njegove kulturne povijesti i arhitektonske baštine, o čemu je objavila niz članaka, objedinjenih i aktualiziranih u Matičinu izdanju *Iz zagrebačke spomeničke baštine*, 2006. godine. Poveznice Zagreba i Beča približila je stranoj publici objavljivanjem tekstova na njemačkom, *Der Anteil österreichischer und deutscher Architekten am Ausbau Zagrebs im 19. Jahrhundert*, u: *Kroatien: Landeskunde, Geschichte, Kultur, Politik, Wirtschaft, Recht*, Beč, 1995. i *Architektonisch-urbanistische Verbindung zwischen Zagreb und Wien*, u: *Ambivalenz des Fin de siècle: Wien – Zagreb*, 1998. godine.

Argumentirano je razbijala tezu Ljube Babića da je »najtamnija sjena čitavog likovnog rada Ise Kršnjavija – Herman Bollé«, na kojoj su odgajane generacije naših povjesničara umjetnosti, prinoseći poznavanju teorije arhitekture i urbanizma u razdoblju 19. stoljeća i poznavanju opusa toga najznamenitijeg arhitekta koji je obilježio razdoblje historizma u Hrvatskoj, naglašavajući da njegov opus ni izdaleka nije u cijelosti obrađen i interpretiran, kao ni Kršnjavijev, kojemu je predano posvetila ponajveći dio svog znanstvenoistraživačkog rada.

Dvije temeljne knjige Olge Maruševski objavilo je Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske: *Iso Kršnjavi kao graditelj*, 1986. i *Društvo umjetnosti 1868.–1879.–1941. Iz zapisaka Hrvatskog društva likovnih umjetnika*, 2004. godine. Zgradu nekadašnjeg Kršnjavijeva »ministarstva«, sada Hrvatskog instituta za povijest, svojevrstan *Gesamtkunstwerk* složene likovne i ikonografske koncepcije, temeljito je istražila i interpretirala u knjizi *Iso Kršnjavi: kultura i politika za zidovima palače u Opatičkoj 10*, 2002. godine.

Bila je dugogodišnja vanjska suradnica Instituta za povijest umjetnosti i nesebično je prenosila svoje bogato znanje i fascinaciju historizmom na mlađe suradnike. Svoju knjižnicu pretežito s naslovima iz povijesti umjetnosti 19. stoljeća i stručni arhiv donirala je Institutu, koji joj u zahvalu priprema drugo izdanje njezine temeljne knjige *Iso Kršnjavi kao graditelj*. Doslovce do posljednjeg je trenutka radila na dopunama i izmjenama knjige, koju nažalost

nije dočekala. U povodu 80-og rođendana, posvećen joj je 28. broj časopisa »Radovi Instituta za povijest umjetnosti« (2004. g.) u kojem je objavljena iscrpna biografija i bibliografija. Priznanje struke odano joj je kao prvoj dobitnici nagrade za životno djelo Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske »Radovan Ivančević« 2007. godine.

Svoje visoke godine i narušeno zdravlje potiskivala je stalnim intelektualnim angažmanom i znatiželjom. Nastojala sam tome pridonijeti redovitim posjetima i razgovorima o »vanjskom svijetu« izvan zidova njezina doma, te poticanjem na pisanje recenzija, stručnih osvrti i korektura knjige koju je još uspjela vidjeti u prijelomu. Njezin posljednji tekst nije se odnosio na Kršnjavoga (premda je nedavno za *Hrvatski biografski leksikon* pripremila leksikografsku jedinicu koju je jedino ona mogla i znala sastaviti!) već autobiografsko sentimentalno putovanje u »arhiv sjećanja« na djetinjstvo. Njezin se ispunjen životni krug time zatvorio.